

САНАТОРНО-КУРОРТНЕ ГОСПОДАРСТВО РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ: ІСТОРИЧНІ ТА СУЧАСНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ

Чир Н.В.

Nadezda_chyr@i.ua

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Ужгород, Україна

Theses focuses on research of features of the development of sanatorium and resort economy of Rivne region as a component of its tourist complex. Particular attention is paid to the assessment of existing balneological resources that determine the territorial structure of the sanatorium and resort industry.

Key words: *sanatorium and resort economy, Rivne region, balneological resources*

На ринку туристичних послуг України Рівненська область спеціалізується, насамперед, на культурно-пізнавальному, екологічному та сільському зеленому туризмі. Цьому сприяє наявний туристично-рекреаційний потенціал. Так, на державному обліку в області станом на 2018 р. перебуває 3258 пам'яток історико-культурної спадщини, з них – 325 пам'яток архітектури (8 замків), 1760 – пам'яток історії, 84 – пам'яток монументального мистецтва, 1088 – пам'яток археології. Функціонують державні історико-культурні заповідники міст Дубно та Острога та історико-меморіальний заповідник «Поле Берестецької битви».

Потужну складову природно-рекреаційного потенціалу складають ресурси природно-заповідного фонду. У досліджуваному регіоні налічується 313 об'єктів ПЗФ загальною площею 181,5 тис. га, що становить 9,1% території області [1]. З них: 4 природні заповідники, 1 національний природний парк, 3 регіональні ландшафтні парки, 131 заказник, 66 пам'яток природи та 94 заповідні урочища.

Рівненська область належить до регіонів України з найбільш збереженими природними ландшафтами Полісся. Загальна площа лісів, що можуть використовуватись для рекреаційної діяльності, становить близько 65003,9 га (9,2% від загальної площі лісів області). Ліси Рівненщини представлені переважно сосновими борами та сосново-широколистяними суборами і відповідають 2-3 ступеню фітонцидності, що вважається найбільш сприятливим чинником у кліматолікуванні [4, с. 148-149]. Окрім того, поліські ліси – місце поширення значної кількості лікарських трав, що можуть застосовуватись при фітотерапії у санаторно-курортному господарстві.

Відтак, сприятливі кліматичні та лісові ресурси, наявні бальнеологічні ресурси дають підстави говорити про перспективність розвитку такого напрямку рекреаційної діяльності, як лікувально-оздоровчий туризм.

Основу бальнеологічних ресурсів Рівненської області складають запаси мінеральних вод та пелоїдів. Згідно даних Департаменту екології та природних ресурсів Рівненської ОДА в області налічується дев'ять родовищ мінеральних вод, шість з яких розробляється.

Найбільш перспективними вважаються хлоридно-натрієві питні мінеральні води миргородського типу, що мають найбільше поширення в області. Вони тяжіють переважно до вулканогенно-теригенних порід венду й палеозою і залягають на глибинах від 70-80 м до 750 м. При мінералізації 32 г/дм³ вміст бром у них дорівнює 104 мг/дм³, йоду – 8,5 мг/дм³. Запаси цих вод розвідані у селах Жобрин та Олександрія Рівненського району, смт Степань Сарненського району та у м. Острог. У межах трьох родовищ (Жобринському, Острозькому і Степанькому) здійснюється видобуток та промисловий розлив мінеральних лікувально-столових вод для внутрішнього застосування.

Слабомінералізовані залізисті води з вмістом заліза 11-40 мг/дм³ вивчені в районі селищ міського типу Клесів та Володимирець Сарненського району [2].

Природні столові води мають поширення у північній частині області. Це ультрапрісні гідрокарбонатні кальцієві води мінералізацією 0,2 г/дм³ в покладах верхньої

крейди, що залягають на глибинах 30-80 м. Водоносний комплекс волинської серії венду поширений на захід від лінії Степань–Здолбунів. Найбільш перспективне для розробки є родовище Зарічненське (ділянка Зарічненська-1), запаси якої складають 19,0 тис. м³/добу за категоріями А+В+С1 і родовище Березнівське (ділянка Березнівська-3) із експлуатаційними можливостями 15,2 тис. м³/добу за категоріями А+В+С1 [1-2].

За останні 3 роки відбувся приріст розвіданих експлуатаційних запасів мінеральних вод за рахунок ділянки Водограйна Жобринського родовища, балансові запаси якого виявлені у відкладах канилівської серії верхнього венду за категоріями: А – 12,000 м³/добу, В – 68,00 м³/добу, а також Маломидського родовища, балансові запаси якого розвідані у відкладах поліської серії середнього і верхнього рифею за категорією: В – 10,000 м³/добу.

У Дубенському районі виявлено сульфатно-натрієві води питного призначення мінералізацією 3-6 г/дм³ [2]. Радонові мінеральні води з концентрацією радону більше 5 нКи/дм³ зустрічаються поблизу сіл Вири Сарненського та Маринин Березнівського районів, а також поблизу м. Корець. Вони використовуються у закладах санаторно-курортного господарства для лікування захворювань опорно-рухового апарату. Так, розвідані запаси радонових вод в м. Корці з концентрацією 20 нКи/дм³ використовуються в комунальному закладі «Корецька обласна лікарня відновлювального лікування».

Ресурси підземних вод області заслуговують на подальші дослідження і розвідку. Основними завданнями цього напрямку є:

- завершення геологорозвідувальних робіт на Мошківському родовищі мінеральних вод в Млинівському, Надслучанському та Березнівському районах;
- збільшити випуск мінеральної води в ПЕТ-пляшки на 20-25% на ТОВ «Острозький завод мінеральних вод».

Багаторічне планомірне вивчення стану підземних вод проводиться Рівненською геологічною експедицією методом регулярних спостережень за режимом рівнів ґрунтових вод і гідрохімічними показниками води в 31 пункті спостережень, що розташовані в різноманітних природно-техногенних умовах (інтенсивна експлуатація водозаборів, осушення, в межах промислових та селітебних зон тощо). Протягом 2017 року проби води на хімічні аналізи не відбирались, що пов'язано з неритмічністю фінансування даного виду робіт [2].

Територія Рівненської області характеризується недостатньою вивченістю озерних родовищ сапропелю. З наявних 81 озера поклади сапропелю оцінено лише у 37 водоймах (з них детальною розвідкою охоплено 19 озер) на загальній площі у 12,41 км². У цілому за категорією А+С2 розвідано 13900,0 тис. т сапропелю (14,3% загальноукраїнських запасів) [3]. До балансових належить 8381,3 тис. т або 60,3% від розвіданих запасів.

Ресурси озерного сапропелю нерівномірно розподілені по території Рівненської області. Найбільше розвіданих родовищ у Зарічнянському адміністративному районі. За категорією розвідки А+С2 тут виявлено 7672,2 тис. т сапропелю (55,2% від розвіданих запасів). У Володимирецькому, Дубровицькому та Костопільському районах запаси лікувальних грязей дещо перевищують по 1 млн. т. Найбільші поклади сапропелю зосереджені в озерах Велике Друге (308,0 тис. т), Островацьке (577,0 тис. т) Володимирецького району; Верхнє (792,4 тис. т), Озерське (413,1 тис. т) Дубровицького району; Любитівське (366 тис. т), Нобель (4308,0 тис. т), Велике (403,3 тис. т) Зарічнянського району; Мар'янівське (1218,2 тис. т) Костопільського району та Карасин (510,1 тис. т) Сарненського району.

До прогнозних ресурсів віднесено 1231,0 тис. т сапропелю в межах 13 озер [3]. Так, у заповідній зоні державного значення знаходяться 4 родовища сапропелю – Велике Почаївське, Мале Почаївське в Дубровицькому районі, Сомине, Стрільське в Сарненському адміністративному районі із позабалансовими запасами сапропелю 734,0 тис. т.

Найбільш цінні для практичного використання, у тому числі й у санаторно-курортному господарстві, сапропелі біогенного типу, що мають найменше територіальне поширення. Вони представлені наступними видами: змішано-водоростевим – 280,2 тис. т; торф'янистим – 226,3 тис. т; зоогенно-водоростевим – 166,0 тис. т.

Схожі лікувальні грязі активно застосовували для лікування різних захворювань ще у середині ХХ століття. Так звана «боровина» – лікувальні грязі, що являли собою пересохлі рослинні організми у поєднанні з мурашиною кислотою, використовувались для лікування захворювань хребта та суглобів, периферичної нервової системи в санаторії Гута Степанська.

Цікавий факт, що у с. Гута, що на Костопільщині, понад 70 років тому функціонував один з кращих на території тодішньої Польщі відомий у всій Європі грязелікувальний курорт «Гута Степанська» (рис. 1).

Рис. 1. Оголошення у газеті «Костопільські вісті», в якому запрошували на лікування в санаторій «Гута Степанська» [6]

За офіційними даними відкрите родовище лікувальних грязей було випадково ксьондзом Теодором Чабаном (рис. 2). Він відіслав зразки на аналізи до Варшави та отримав відповідь, що грязі за своїм складом і властивостями майже повністю відповідали зразкам найвідомішого польського курорту Ціехонцінка.

На рекламних плакатах, що розповсюджувались по всій Польщі, було написано: «Хто шукає справжнього лікування, хай їде до Гути, хто хоче приємно відпочити, потанцювати, хай Гути не минає». Відтоді до Гути почали з'їжджати пані і паньки, які могли дозволити собі заплатити за 1 ванну майже 3 злотих (заробіток кваліфікованого робітника за 12-годинний робочий день, на той час становив 2 злотих).

Рис. 2. Видобуток лікувальних грязей у с. Гута [6]

У газеті «Костопільські вісті», що видавалися у період німецької окупації (1941-1943 рр.) [6] розміщувались оголошення, у яких запрошували на лікування у санаторій

«Гута Степанська» (рис. 3). Зокрема, місцевим жителям пропонувались «боровинові та соляні купелі», які до того часу використовувались у санаторіях курорту «Трускавець». Солянкові купелі лікували вивихи суглобів, посттравматичні наслідки, артрити, артрози, хвороби сечостатевої системи у жінок тощо. У 1939 році здравниця стала «народною». У 1943 році, нажаль, курорт перестав існувати. Його робота не відновлена й досі.

Рис. 3. Санаторій «Гута Степанська» [6]

Сучасне санаторно-курортне господарство Рівненської області налічує 30 закладів різного профілю. Структура санаторно-курортних закладів виглядає наступним чином: 7 санаторіїв, з яких – 4 дитячих, 2 оздоровчі комплекси, 1 центр професійної реабілітації інвалідів, 7 санаторно-оздоровчих комплексів, 3 з яких – дитячі, 2 дитячі оздоровчі табори та 10 баз відпочинку [2] (рис. 4).

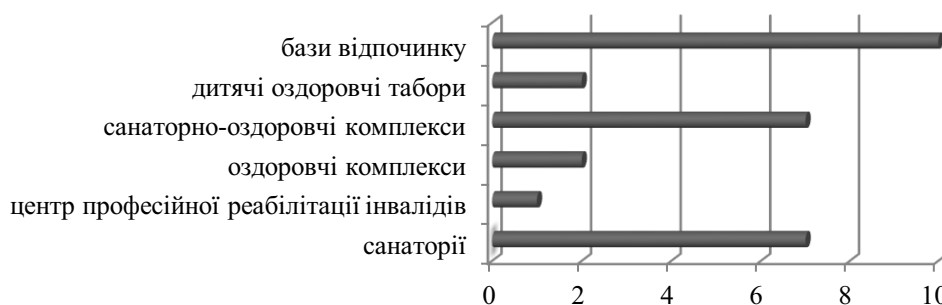

Рис. 4. Структура санаторно-курортних закладів Рівненської області, од.

Динаміка санаторно-курортних та оздоровчих закладів представлена на рисунку 5. Наведені офіційні дані Рівненської обласної державної адміністрації характеризують загальне скорочення чисельності санаторно-курортних закладів та кількості ліжко-місць в них як в цілому, так і за всіма структурними групами. Впродовж останніх 20 років більшість закладів державної форми власності у досліджуваному регіоні були збитковими, відтак, їхня кількість різко скоротилась. Серед причин скорочення підприємств даної сфери ми вбачаємо, перш за все, організаційні недоліки управління, моральну та фізичну зношеність матеріально-технічної бази, недостатнє фінансування, низька конкурентоспроможність госпрозрахункових підприємств. Тому, очевидно доцільно сприяти розвитку невеликих приватних оздоровчо-курортних закладів у досліджуваному регіоні.

Окремі заклади санаторно-курортного господарства Рівненщини припинили своє функціонування після аварії на ЧАЕС. Наслідки екологічної катастрофи не дали можливості відновити роботу усіх санаторіїв області.

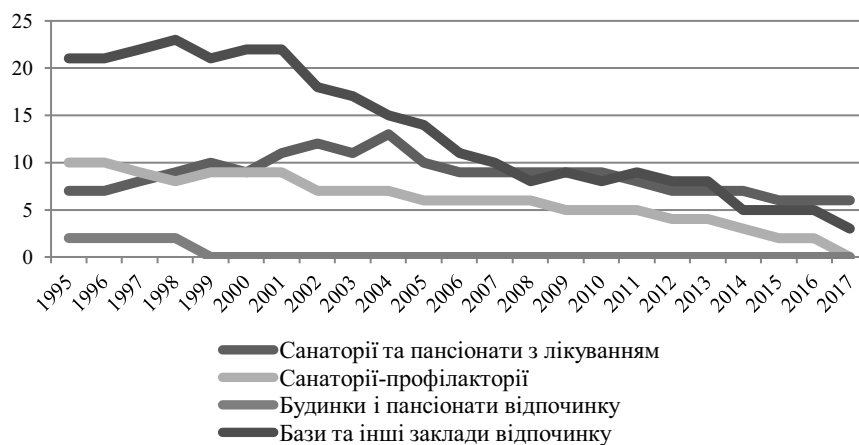

Рис. 5. Динаміка санаторно-курортних та оздоровчих закладів Рівненської області.

Негативні тенденції спостерігаються і в динаміці кількості оздоровлених в санаторно-курортних і оздоровчих закладах. Для споживачів санаторно-курортного продукту найбільш лімітуючим чинником є завищені ціни. Можливо зростання вартості санаторно-курортних путівок є вимогами часу, однак мала б покращуватися і якість надання послуг в таких закладах. Поки що підвищення цін призводить до зменшення завантаженості санаторіїв (в середньому 18-20% на рік).

Найбільш відвідуваним закладом санаторно-курортного господарства Рівненщини є санаторій «Горинь», що використовує для лікування власні ліцензовані джерела мінеральної води «Степанська» і торфові грязі. Мінеральна вода «Степанська» за складом аналогічна «Миргородській», «Баден Баден», «Ахе». Після аварії на ЧАЕС, санаторій як всесоюзна здравниця був закритий і тільки з 2005 року відкрив свої двері для жителів області.

Санаторій «Червона калина» як лікувальний чинник застосовує власні хлоридно-натрієві води «Червона калина» середньої мінералізації та бромні хлоридно-натрієві розсолні води для внутрішнього застосування та привозні сульфідні мулові грязі Сакського озера, бориславський озокерит.

Серед першочергових заходів з оптимізації санаторно-курортного господарства Рівненської області ми вбачаємо створення кадастру природних рекреаційних ресурсів регіону. Це дасть можливість розширити географію використання бальнеологічних ресурсів, подолати диспропорцію в існуючому освоєнні природно-рекреаційних ресурсів, раціонально їх використовувати, а також диверсифікувати спектр послуг в уже існуючих санаторно-курортних закладах області.

Важливою складовою неефективного функціонування санаторно-курортного комплексу Рівненщини є також відсутність розгорнутої системи інформаційно-рекламного забезпечення діяльності та низький рівень менеджменту закладів санаторно-курортної сфери. Тому, сьогодні існує об'єктивна необхідність у зміні пріоритетів управління, що приведе галузь до європейських стандартів.

Перелік використаних джерел:

1. Департамент екології та природних ресурсів Рівненської // Офіційний сайт Рівненської обласної державної адміністрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ecorivne.gov.ua>
2. Доповідь про стан навколишнього природного середовища // Офіційний сайт Рівненської обласної державної адміністрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://menr.gov.ua/files/docs/Reg.report/Rivnenska_dopovid_2017.pdf
3. Пасічник, М.П. Озерний сапропель Рівненської області: особливості поширення та ресурси / М.П. Пасічник // Науковий вісник Херсонського держ. ун-ту. Серія : Географічні науки. – Херсон, 2018. - Вип. 9. – С. 163-168.

4. Чабанчук В.Ю. Використання поліських лісових ландшафтів Рівненщини у рекреації та туризмі / В.Ю. Чабанчук, М.М. Мельнійчук // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Географія. – 2015. – № 2. – С. 147-152.

5. Чир Н.В. Природоресурсний потенціал лікувальних грязей для потреб санаторно-курортного господарства України / Н.В. Чир, О.М. Граб // Сучасні особливості формування і управління інноваційним потенціалом регіонального розвитку туризму та рекреації із залученням молодіжного ресурсу: зб. тез доповідей міжнар. наук.-практ. конф., (Тернопіль, 15-17 жовтня, 2015) / М-во освіти і науки України, Тернопільський націон. техн. ун-т ім. І. Пулюя. – Тернопіль : ФОП Паляниця В.А. – 2015. – С. 206-208.

6. Як на Костопільщині за Польщі грязями лікували // Рівне вечірнє. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://rivnepost.rv.ua/news/yak-na-kostopilshchini-za-polshchihryazyami-likovali>

ПЕРСПЕКТИВИ ТУРИСТСЬКО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ВИКРИСТАННЯ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Ячнюк М.О.

marina.yachnuk@gmail.com

Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, Україна

Investigation of the tourist and recreational use of the nature reserve fund is due to the growing popularity of these areas and objects among tourists and tourists, and the increase of anthropogenic impact on nature conservation objects, which is associated with the intensive development of tourism.

Key words: *protected areas, tourists, recreation.*

Чернівецька область завжди була рекреаційним регіоном, що зумовлено збереженістю природних екосистем, які тісно пов'язані з використанням природоохоронних територій та об'єктів. Зокрема, станом на 2016 рік, на території Чернівецької області функціонувало 331 об'єкт ПЗФ загальною площею 103,5 тис.га. Ступінь заповідності Чернівецької області становить 12,8% (загальнодержавний показник 6,7%). Водночас площа ПЗФ в області є недостатньою і залишається меншою, ніж у більшості країн Європи, де середній відсоток заповідності становить 15%.

Згідно з природоохоронним законодавством на території України існує 10 категорій та об'єктів ПЗФ, з яких 8 представлені на території дослідження: 3 національні природні парки, 2 регіональні ландшафтні парки, 57 заказників, 184 пам'ятка природи, 6 дендрологічний парк, 38 заповідних урочищ, 1 ботанічний сад, 40 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва. Таким чином, ПЗФ Чернівецької області представлений практично усіма категоріями заповідних територій, за винятком природних заповідників та зоологічних парків. Найбільшу частку у структурі ПЗФ регіону за кількістю об'єктів займають заказники та пам'ятки природи. Найменшою кількістю об'єктів у Чернівецькій області представлені такі категорії ПЗФ як дендрологічні парки - 4, та ботанічний сад – 1. Водночас найбільшу площу в структурі ПЗФ регіону займають заказники, національні природні парки, регіональні ландшафтні парки та природні заповідники.

Природно-заповідні об'єкти розміщені по території Чернівецької області нерівномірно. За відсотком заповідності показники по районах значно відрізняються. Так, у Сторожинецькому районі цей показник найвищий і становить 45,5% далі йдуть Путильський (18,3 %), Вижницький (16,6 %) та Хотинський (11,7 %) райони, що зумовлено розташуванням у Сторожинецькому районі регіонального ландшафтного парку